

Hoş geldiniz!

Adım adım hayatı yapanların; işçilerin ve emek mekanlarının izini sürüyoruz. Emek hafıza turunun ilkinde Beşiktaş'tan başlayıp Haliç'e uzanacağız. Anlattığımız kimi zaman bir kadın işçi önderinin, kimi zaman bir sektörün kimi zaman da kent mimarisinin hikayesi olacak. Bazen katmanlı hikayeler dinleyeceğiz. Bu hikayelerin geçtiği müzikten, sinemadan ve edebiyattan konuşacağız

Beşiktaş meydanında ilk buluşma sonrası sırasıyla güzergahımız şu şekilde olacak: Beşiktaş, Barbaros, Akaretler, Taksim Meydan, Tophane, Haliç. Haliç'te Kasımpaşa, Hasköy, Silahtarağa, Eyüp, Ayvansaray, Cibali. Turumuz Saraçhane durağı ile son bulacak.

İstasyonlar

Beşiktaş Meydan

Temalar: Austro Tütün deposu, Zehra Kosova, Şoför İdris

Hikayesi: 1930-40'larda Beşiktaş-Ortaköy hattı tütün ve akaryakıt depolarının olduğu ve işçi hareketinin merkezi yerlerdi. 1950'lerde Petrol-İş'in doğduğu yerlerden biri olan Kuruçeşme'de ise akaryakıt depoları görülebilirdi.

Kaynaklar:

- Sarı Defter 21 : Ben İşçiyim, Zehra Kosova, Tüstav İktisadi İşletmesi, 2011-08
- Şoför İdris Anılar, Hikmet Akgül, Yar yayınları, 2004
- Roman Tütün İşçileri, Egemen Yılgür, Ayrıntı, 2016
- O Hep Sendikacıydı, Ziya Hepbir'in Yaşam Öyküsü, Ed. M. Hakan Koçak. Tüstav

Barbaros

Temalar: Maden-iş binası

Hikayesi: 1970'lerde Maden-iş genel merkezi Barbaros'taydı. 40'ların sonunda kurulan bu sendika 80'e kadar varlığını sürdüren, sektörün ilerici sendikasıdır. Sonrasında başkanı Kemal Türkler katledilmiştir. Maden-iş'i önemli yapan özelliklerinden biri de Disk'in kurucu ve öncü sendikası olmasıdır. Öncesinde Çağaloğlu'nda olan sendika kendi yerini satın alarak Barbaros'a

gelmiştir. 80 darbesiyle bu mülke el konulmuştur. 1977, 1 Mayıs'ında Süleyman Üstün'ün gür sesiyle Beşiktaş kortejinin önünden geçen işçilere seslenişi hala kulaklardadır.

Kaynaklar:

- Derinden Gelen Kökler, Der: Hamit Erdem, Tüstav, 2017

Akaretler

Temalar: İstanbul işçi sendikaları birliği

Hikayesi: İİSB ilk olarak 46'da sosyalistlerce Beşiktaş'ta kurulur. Birlik Sendika dergisini çıkarmıştır. Dönemin iki sosyalist partisinden biri olan TSEKP tarafından kurulan birlik sıkıyönetim tarafından 46'da kapatılır. 47'de, CHP denetiminde, yeni yasayla yeni sendikalar kurdurulur. Bu sendikaların birliği 48'de kurulur ve aynı ismi alır. 62 başına kadar varlığını sürdürdü. İstanbul'daki sendikaların çatısı oldu ve dönemin sendikacılığı içinde sendikacılığın mücadeleci kanadını temsil etti. Yayını: Hür Bilek. CHP Beşiktaş'ta yer tahsis etti (Verem savaş dispenseri). 50'li yıllarda işçi hareketin merkezi burasıydı.

Kaynaklar:

- Hakan Koçak, İşçi Hareketinin Örgütsel Kapasitesi ve Ölçeksel Strateji Bağlamında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Örneği (1948-1962), Çalışma ve Toplum, 2014/4
- Hikmet Akgül, Şoför İdris Anılar, Yar yayınları, 2004
- Zihni Anadol, Kırmızı Gül ve Kasket, Belge, 1989
- Barış Celep, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Yayın Organı, Hürbilek Gazetesi, Tüstav

Taksim Meydan

Temalar: 1 Mayıs 1977, Gezi Parkı, 2. Meşrutiyet, Kanlı Pazar 1969, Marangoz Arif Dalcı (1989)

Hikayesi: Taksim'in eylem mekanı olarak talep edilmesi Osmanlı 1 Mayıs kutlamasına kadar gider. 1950'lerde ise çeşitli işçi gruplarının burada miting yapma talepleri vardı. Saraçhane mitingi de Taksim'de yapılmak istendi. Ancak valiliğin inadı sonucu Saraçhane'de gerçekleşti. Bugünkü tartışmalar o zaman da yapıldı. Taksim meydanı 60'ların sonlarında dönemin devrimci gençlik örgütlerinin ve Disk'in bağlı olduğu platformların çeşitli eylemlerine sahne oldu. Beyazıt'tan başlayan eylemler bazı eylemler de Taksim'de biterdi. 76-77-78 1 Mayıs'ları Taksim'de gerçekleşen en görkemli 1 Mayıs'lar olmuştur.

Kaynaklar:

- Hakan Koçak, "İşçi Sınıfının Uzun Taksim Yürüyüşü", Toplumsal Tarih, S. 185, Mayıs 2009
- Hakan Koçak, Anti-Komünizmin Markajında Emek Mücadelesi Tekstil İşçilerinin Gerçekleşemeyen Mitingleri, Toplumsal Tarih, Mayıs, 2019
- Hakan Koçak, 68'de Öğrenci-İşçi Dayanışması: İşçi-Gençlik Elele!, "1968: İsyân, Devrim, Özgürlük" içinde, Türk Tarih Vakfı, 2019
- Stefo Benlisoy, İstanbul'un Irgatları, II. Meşrutiyette Sosyalist Bir İşçi Örgütü, İstos Yayınları, 2018
- 1 Mayıs Albümü, Disk
- Nail Güreli, 1 Mayıs 1977, Ozan Yayıncılık, 2002
- Mustafa Eren, Kanlı Pazar, Kalkedon, 2012

- Harun Karadeniz, Olaylı Yıllar ve Gençlik, Literatür, 2015

Tophane

Temalar: İşkur, Almanya'ya işçi gönderme, İşçi Heykeli, Ford, Tophane-i Amire (Bilinen ilk sendikal örgütlenme)

Hikayesi: Osmanlının ilk ağır sanayi tesisi Tophane'nin olduğu bu bölge ilk işçi örgütlenmelerine ev sahipliği yapmıştır. Örgütlenen işçiler sürgüne gönderilmiştir. 20'ler başında kısa ömürlü Ford fabrikası hikayesi vardır. Burası 60'ların başında ise Almanya'ya göç başvurularının alındığı ofislerin olduğu bölgedir.

Kaynaklar:

- Kadir Yıldırım, Osmanlı'da İşçiler (1870-1922), İletişim, 2013
- Ahmet Say, Koca Kurt, Kor Kitap, 2017
- Yusuf ile Kenan, Yönetmen: Ömer Kavur, 1979
- Aslı Odman, Serbest Mıntıka'dan Amerikan Pazarına Tophane Rıhtımı: FORD Motor Company Exports Inc., İstanbul Otomotiv Montaj Fabrikası (1925-1944), Tarih ve Toplum. Yeni Yaklaşımlar, Bahar 2011, 71-93

Haliç - Kasımpaşa, Hasköy

Temalar: Taşkızak, Hasköy, Haliç tersanesi, Fabrikalar bölgesi

Hikayesi: Tersaneler Osmanlının ilk sanayi bölgesi ve kitlesel işçilerin çalıştığı yerler. Burada 1870'lerden itibaren yoğun işçi eylemleri görülür. Buradan aileleriyle çıkan işçiler Babiali'ye yürürler ve dilekçe verirler. Bu bölge asker, yabancı, köle işçileriyle Osmanlı işçi sınıfı profilinin gözlenebileceği bir mekandır. Civarda işçi yerleşimi Kasımpaşa'da görülür. Zehra Kosova anılarında bu bölgeyi anlatır. Piyalepaşa ve Okmeydanı da Kasımpaşa gibi işçi yerleşimi olan civar semtler olmaları nedeniyle önemlidir.

Kaynaklar:

- Kadir Yıldırım, Osmanlı'da İşçiler (1870-1922), İletişim, 2013

Haliç - Silahtarağa

Temalar: 15-16 Haziran, Elektrik Santrali, Mezbahalar

Hikayesi: Özellikle 50-60'larda en ünlüsü Demir Döküm olmak üzere metal sanayinin geliştiği bir bölge. Maden-iş'in önemli örgütlenmeleri var. Sonrasında da hep odağı oldu. 60'ların sonlarındaki fabrika işgalleri gerçekleşiyor. 15-16 Haziran direnişinin başladığı yerlerden birisi. Civar yine işçi yerleşimi Nurtepe, Alibeyköy, Saya yokuşu, Kara dolap gibi semtlerle çevrelenmiştir. Elektrik Santrali de Osmanlı'dan itibaren işçi örgütlenmesi için önemli olmuştur. Şakir Zümre, Evyap, Sungurlar Kazan gibi dönemin ünlü fabrikaları bu bölgede. İşçilerin büyük törenler yaptığı ölümlü bir patlama. 50'lerden 70'lerden itibaren bu bölge işçi sınıfının, militan işçi hareketinin kalbidir. Özellikler 80 sonrası Dalan projeleriyle ve firmaların başka yerlere (Gebze, Bilecik vs) gidişleriyle dağılıyor. Haliç bir sanayisizleşme mekanı oluyor. Alırıza Ali isimli ilk işçi mv'ni çıkaran bölge. Kağıthane yine işçi yerleşimlerinin olduğu yer. Kağıthane Gültepe ile Levent gibi ilaç sanayinin olduğu işçi bölgesiyle birleşir.

Kaynaklar:

- Silahtarağa'da iki sıcak gün, Sosyalizm Ansiklopedisi
- Sırrı Öztürk, 15-16 Haziran Direnişin Anıları, Sorun, 1976 • Zafer Aydın, 15-16 Haziran, Hazırlanıyor

Haliç - Eyüp, Ayvansaray

Temalar: Feshane, katmanlı tarih, tekstilin kalbi, Mensis, Dr. Hikmet Kıvılcımlı-Eyüp konuşması, İşçi mahalleleri (Gaziosmanpaşa, Kartaltepe-Berec, Taşlıtarla, Alibeyköy)

Hikayesi: 1940-50'lerde tekstilin güçlü olduğu görülür. 50'lerde bir araştırmaya göre işçilerin en yoğun olduğu birinci ilçe Eyüp'tür. Şimdiki adıyla GOP, Taşlıtarla, Petrol-iş'in örgütlü olduğu Berec pil fabrikası. Feshane Osmanlı'nın en eski sanayi işletmelerinden bir tanesi. Osmanlıdan itibaren hem sosyalist hem işçi örgütlenmeleri görülebilir. Ayvansaray'da kahvelerde sendika toplantıları yapardı.

Kaynaklar:

- Kadir Yıldırım, Osmanlı'da İşçiler (1870-1922), İletişim, 2013
- Orhan Kemal, İstanbul'dan Çizgiler, Everest, 2008
- Hakan Koçak, Kırkbir Uzun Gün, Berec Grevi, Petrol-İş, 2010 • Eyüp Konuşması-Hikmet Kıvılcımlı, Derleniş Yayınları, 2003
- Reşat Enis, Afrodit Buhurdanında Bir Kadın, Evrensel, 2013
- Nejat Elibol, Direnen Haliç I, II, Evrensel, 2002

Haliç - Cibali

Temalar: Tütün fabrikası (Kadir Has Üniversitesi), Müze ziyareti

Hikayesi: Osmanlı'dan itibaren önemli bir işçi bölgesi. Kadın işçiler yoğun. Özellikle Balkan savaşlarından başlayarak Müslüman kadınların kocalarının askere gitmesiyle işçi sınıfına katıldığı yer olmasıyla önemlidir. Çeşitli grev ve örgütlenmeler gerçekleşmiştir. Tütün işçileri 89 Bahar eylemlerine de katılım göstermişlerdir. Tekel genel müdürlüğü de Unkapanı girişinde bugün Medipol Üniversitesi olan binada yer almaktaydı.

Kaynaklar:

- Gülhan Balsoy, "[Fabrika Kızları](#)", Rezan Has Müzesi, Cibali Sohbetleri III, Youtube
- Vedat Türkali, Bekle Bizi İstanbul, 1945
- Alpay, Fabrika Kızı, 1988
- Balatlı Arif, Yön: Atıf Yılmaz, 1967

Unkapanı - Saraçhane, Küçükpazar

Temalar: SGK, [Saraçhane mitingi](#), Küçükpazar bekar evleri, Mahmutpaşa enformel sektörü, Gedikpaşa

Hikayesi: 1961'in son günü Saraçhane meydanı Cumhuriyet tarihinin ilk işçi mitingine ev sahipliği yaptı. Anayasada yer alan toplu iş sözleşmesi ve grev hakkının sınırlandırılması ve ilgili yasaların geciktirilmesini protesto eden bir eylemdi. Bu mitingi İİSB öncülüğünde düzenlenmişti.

3-4 koldan, başlıca sanayi havzalarından on binlerce işçi katıldı. Yine bu bölge civarında eylem mekanları yer alır. Aksaray sendikalarla işçi hareketinin, Beyazıt meydanı da eylemlerin merkezi olmuştur. Süleymaniye ise kente yeni gelenlerin yaşadığı yerdi. 40-50'lerde civardaki semtlerden Mahmutpaşa tekstilin merkezi. Enformel sektörde, merdiven altında işçilerin hakları için sert bir mücadele yürütülüyor. Bu mücadelede Avni Erakalın, Şaban Yıldız önemli isimler. Beyazıt, Gedikpaşa ayakkabıcıların bölgesi. Ayakkabıcılardan militan sosyalist işçiler çıkıyor.

Kaynaklar:

- Hakan Koçak ve Aziz Çelik, “Türkiye İşçi Sınıfının Ayağa Kalktığı Gün”, Çalışma ve Toplum, 2016/2, 647-678
- Zafer Akturan, [Küçükpazar Bekar Odaları](#), TRT Belgesel, 2007
- Karanlıkta Uyananlar, Yön: Ertem Göreç, 1965
- Barış Alp Özden, “Küçük Sanayide İşçi Olmak: Mahmutpaşa Dokumacıları ve ‘Davaları’”, Tanzimat'tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, 1839-2014, (der. Mehmet Alkan ve Doğan Çetinkaya) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2015.

Turu hazırlayanlar: M. Hakan Koçak, Ebru Işıklı, Deniz Beyazbulut

Rehber M. Hakan Koçak

1970 doğumlu. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü mezunu. Aynı bölümde yüksek lisans yaptı. Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'ndeki doktorasını “Paşabahçe Semtinde İşçi Sınıfının Oluşumu, Cam İşçi Hareketinin Gelişimi ve Yönelimleri” başlıklı tez çalışması ile 2009 yılında tamamladı. Petrol-İş Sendikası'nda eğitim ve örgütlenme servislerinde görev aldı. Karadeniz'de küçük balıkçıların sosyo-ekonomik durumunu konu alan saha araştırmalarına katıldı. Tarih Vakfı'nda sözlü tarih araştırma projelerinde çalıştı. DİSK-AR Danışma Meclisi, Türkiye Sınıf Araştırmaları Merkezi, EÇT gibi oluşumlarda sınıf araştırmaları çalışmalarına destek sundu. Kocaeli Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde öğretim üyesi görevinden Barış İmzacısı olduğu için KHK ile ihraç edilmiştir. Çalışmaları ağırlıklı emek tarihi, çalışma sosyolojisi, Türkiye işçi hareketinin sosyal yapısı ve gelişme dinamikleri gibi konularda yoğunlaşmıştır. Bu konularda çeşitli dergi ve kitaplarda makaleleri yayınlanmıştır.